

УДК 342.7: 477

DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2021.42.232431>

О. І. Миколенко, докт. юрид. наук, професор, завідувач кафедри
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Кафедра адміністративного та господарського права
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна
e-mail: O. Mykolenko@onu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0002-9755-9454

О. М. Миколенко, докт. юрид. наук, професор
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Кафедра кримінального права, кримінального процесу та криміналістики
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна
e-mail: mikolenkoalena@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-2080-413X

СТУПІНЬ НАУКОВОГО ОБҐРУНТУВАННЯ І АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ЗАСАД ВІДНОСИН ДЕРЖАВИ І ЦЕРКВИ

У статті здійснено аналіз розвитку наукової думки щодо адміністративно-правового забезпечення відносин держави і церкви, а також розкрито сучасний стан національного адміністративного законодавства у сфері релігії. Встановлено, що в доктрині адміністративного права дослідження адміністративно-правового забезпечення відносин держави та церкви носять фрагментарний характер. Це негативно позначається на адміністративно-правовому регулюванні суспільних відносин у сфері релігії, на ефективності діяльності суб'єктів публічного адміністрування, які реалізують державну політику у сфері релігії, та на стані захищеності віруючих осіб в Україні. Зроблено висновок, що стан наукового обґрунтування адміністративно-правового забезпечення конституційних засад відносин держави і церкви залишається незадовільним в Україні.

Обґрунтовано, що в сучасних умовах розвитку суспільства церква, попри всі обмеження, які закріплені у конституційних засадах відносин держави та церкви, є активним учасником адміністративних правовідносин. Разом з тим, недосконалість існуючих механізмів реалізації права особи на свободу віросповідання і конституційних засад відносин держави та церкви, а також прогалини в чинному адміністративному законодавстві іноді призводять до того, що на практиці ці конституційні положення або взагалі не реалізуються, або ж реалізуються лише частково, що, в свою чергу, призводить до напруги у суспільстві з питань свободи віросповідання та діяльності релігійних організацій.

Ключові слова: церква, відносини держави та церкви, право особи на свободу віросповідання, наука адміністративного права, адміністративно-правове регулювання.

Постановка проблеми. Соціально-економічні та політичні зміни, які відбулися в Україні за роки незалежності, свідчать про те, що, по-перше, змінилася роль держави як регулятора суспільних відносин, яка вирішує нагальні проблеми суспільства не командно-адміністративними методами, а шляхом налагодження діалогу та за допомогою демократичних механізмів, по-друге, змінилася роль церкви як учасника соціальних відносин, адже від суб'єкта, який суттєво впливав на політику держави, та від суб'єкта, який вороже сприймався державою, церква поступово трансформувалась у один із важливих інститутів громадянського суспільства.

Сьогодні церква, попри всі обмеження, які закріплені у конституційних засадах відносин держави та церкви, є активним учасником правовідносин, значна частина з яких є за своєю правовою природою адміністративно-правовими відносинами. За роки незалежності України адміністративне право поступово трансформувалося із суто управлінської галузі права в галузь права, яка закріплює не тільки систему та повноваження органів виконавчої влади, а й закріплює механізми, процедури і форми реалізації значної

кількості конституційних прав людини та громадянина, серед яких особливе місце посідає право особи на свободу віросповідання.

Недосконалість існуючих механізмів реалізації права особи на свободу віросповідання і конституційних засад відносин держави та церкви, а також прогалини в чинному адміністративному законодавстві іноді призводять до того, що на практиці ці конституційні положення або взагалі не реалізуються, або ж реалізуються лише частково, що, в свою чергу, призводить до напруги у суспільстві з питань свободи віросповідання та діяльності релігійних організацій.

У зв'язку ж з тим, що суспільні відносини перебувають і мають перебувати під державно-правовою охороною та захистом, питання вдосконалення адміністративно-правових механізмів охорони та захисту суспільних відносин в сфері релігії набувають особливого значення. При цьому, важливо дослідити загальні тенденції як у сфері доктрини адміністративного права, так і у сфері національного законодавства щодо адміністративно-правового забезпечення конституційних засад відносин держави і церкви.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти адміністративно-правового регулювання суспільних відносин в сфері релігії досліджувались у працях таких авторів як В. Білик, О. Дзявроник, Є. Додіна, М. Кравцова, П. Мінка, Т. Москаленко, І. Пристінський, М. Червенкова і інші.

Разом із тим, в адміністративному праві дослідження адміністративно-правового забезпечення відносин держави та церкви носять фрагментарний характер. Вкрай мало праць, які б пропонували узгоджену систему адміністративно-правових засобів, що забезпечують реалізацію не тільки права особи на свободу віросповідання, а й реалізацію конституційних засад відносин держави і церкви в Україні. Це негативно позначається на адміністративно-правовому регулюванні суспільних відносин у сфері релігії, на ефективності діяльності суб'єктів публічного адміністрування, які реалізують державну політику у сфері релігії, та на стані захищеності віруючих осіб в Україні.

Отже стан наукового обґрунтування і адміністративно-правового забезпечення конституційних засад відносин держави і церкви залишається незадовільним в Україні.

Мета статті. Метою написання статті є визначення загальних тенденцій розвитку доктрини адміністративного права та національного законодавства з питань адміністративно-правового забезпечення суспільних відносин у сфері релігії.

Виклад основного матеріалу. Вже зверталась увага на те, що у науці адміністративного права дослідження адміністративно-правового забезпечення відносин держави та церкви носять фрагментарний характер. Зокрема, частина наукових праць у своєму змісті зосереджує увагу виключно на розкритті змісту відносин держави та церкви, а тому така характеристика зводиться до визначення моделей відносин держави і церкви, які існують у світі, та до визначення основних засад, на яких формуються ці відносини між державою та церквою в Україні. Тобто такі наукові праці обмежуються теоретичною частиною формування відносин держави та церкви в історичному аспекті. Зазвичай, в таких дослідженнях відсутня характеристика особливостей реалізації засад відносин держави та церкви, тим паче, відсутній аналіз адміністративно-правових механізмів реалізації цих засад. Подібні дослідження проводяться в основному в межах богослов'я, теорії права та теорії державного управління.

Так, Д. О. Вовк за правовим статусом церкви у державі виділяє чотири моделі взаємовідносин держави і церкви: 1) примат церкви над державою; 2) підпорядкування церкви державі; 3) державно-церковне протистояння; 4) автономія держави і церкви [1, с. 159]. Виділяючи особливості кожної із визначених моделей відносин держави і церкви, Д. О. Вовк констатує, що в Україні сформувалась автономна сепараційна модель, яка має як свої переваги, так і недоліки.

По-перше, особливістю сепараційної моделі є те, що вона проголошує та дотримується рівності усіх релігійних організацій перед законом. Тобто не визнає існування якоїсь однієї особливої (офіційної) церкви серед усіх інших. Останнім часом в Україні

з'явилися тенденції (зادля додаткового забезпечення незалежності і суверенітету України) не тільки створити помісну Українську Православну Церкву, а й поступово наділити її статусом офіційної церкви в Україні. Занадто небезпечні речі для розвитку українського суспільства в XXI столітті. В умовах глобалізації світу, в умовах мультикультурності та інформатизації, українське суспільство шукає чомусь вихід не у майбутньому (розвиток технологій, інфраструктури, тощо), а у архаїчних уявленнях про державу та націю (наприклад, постійний пошук національної ідентичності, намагання дотримуватись традицій на шкоду розвитку суспільства, невміння направляти в конструктивне русло історичний досвід, тобто не концентруючись на історичних образах та не акумулюючи в собі ворожнечу і ненависть, тощо). Мотивом для створення помісної Української Православної Церкви повинна бути не державна воля і не бажання об'єднати націю та скріпити державу, а лише ініціатива певної групи віруючих, які хочуть бути прихожанами саме цієї, а не будь-якої іншої церкви.

По-друге, сепараційна модель відносин держави та церкви характеризується підвищеним ступенем автономності держави та церкви один від одного. Наприклад, з боку держави відсутня будь-яка матеріальна підтримка релігійним організаціям. Внутрішнє господарство релігійних організацій є виключною прерогативою церкви. При цьому, держава зобов'язується не втручатись у внутрішні справи церкви за винятком випадків грубих порушень законодавства з боку останньої, а церква зобов'язується не втручатись в державну політику та триматись осторонь від виконання державних функцій. Разом з тим, підвищений ступінь автономності держави та церкви заважає налагодженню між цими суб'єктами партнерських взаємовідносин. Такі стосунки можливі при іншій моделі відносин держави та церкви – коопераційній моделі.

У політичних діячів та державних службовців, які реалізують свої повноваження у сфері релігії, виникає певна дилема. З одного боку, в Конституції України проголошена сепараційна модель відносин держави і церкви, яка мінімізує сфери спілкування держави і церкви в суспільстві, а, з іншого, – є бажання держави налагодити діалог та співпрацю з церквою у окремих сферах життя суспільства (благодійність, соціальна допомога, освіта, наука, культура і ін.), тобто є бажання започаткувати в Україні коопераційну модель відносин держави та церкви. Для налагодження такого діалогу потрібен окрім Основного Закону України офіційний документ, який би закріплював засади спілкування церкви та держави у світській країні. На жаль, Концепція державно-конфесійних відносин в Україні, яка повинна була ліквідувати прогалину у цій сфері, так і залишилась у вигляді проекту.

Велика частина наукових праць у своєму змісті зосереджує увагу виключно на конституційно-правовому регулюванні відносин держави та церкви. Наприклад, Г.Л. Сергієнко вважає, що: а) в основу політики держави не можуть бути покладені одне віросповідання чи одна церква; б) недопустимою є оцінка з боку держави релігії, церкви чи релігійних організацій; в) правовому регулюванню підлягають лише суспільні відносини, які створюються державою для забезпечення реалізації особою права на свободу совісті [2, с. 23]. Відповідно, Г.Л. Сергієнко доводить, що конституційне право, по-перше, встановлює заборони як для держави, так і для церкви, щоб визначити сфери їх взаємного невтручання у справи один одного, по-друге, проголошує одне із природніх прав людини і громадянина – право на свободу віросповідання; по-третє, через систему конституційних принципів закріплює модель відносин держави та церкви в Україні, по-четверте, закріплює конституційно-правові механізми всього вище переліченого. Загалом погоджуючись із висновками Г.Л. Сергієнко хочемо зазначити, що без адміністративного права та адміністративно-правових механізмів більшість конституційних засад відносин держави і церкви та конституційне право особи на свободу віросповідання так і залишилися б деклараціями, які чудово звучать, але не мають свого прояву у реальному житті суспільства.

Отже дослідження відносин держави та церкви, що здійснюються представниками науки конституційного права, є важливими для розвитку національної юридичної на-

уки. Особливість таких досліджень у тому, що вони детально розкривають зміст конституційних засад (наприклад, свободи віросповідання чи відокремлення держави та церкви). Разом з тим, такі наукові праці обмежуються аналізом матеріальної частини правового регулювання, і зазвичай, мимохідь розкривають порядок реалізації передбачених Конституцією України засад відносин держави та церкви, вже не кажучи про адміністративно-правові механізми їх забезпечення.

Лише в поодиноких наукових працях розкриваються особливості адміністративно-правового регулювання суспільних відносин у сфері релігії. В таких дослідженнях, як правило, вся увага прикута до особливостей якогось одного аспекту, наприклад, адміністративно-правовий статус релігійних організацій [3], адміністративно-правове забезпечення конституційного права особи на свободу віросповідання [4; 5], релігійні відносини та їх адміністративно-правове забезпечення [6], тощо. Звернення ж до моделі відносин держави та церкви, яка існує в Україні, та до системи конституційних засад, які формують ці відносини, в таких наукових працях носять фрагментарний характер.

Певним виключенням із усього загалу подібних праць є дисертаційне дослідження О. П. Мельничука, який поступово розкриває загальні тенденції щодо використання в Україні автономної сепараційної моделі відносин держави та церкви, а також комплексно розкриває особливості реалізації конституційних засад відносин держави та церкви в Україні за допомогою адміністративно-правових засобів. При цьому, послідовно розкриваються як особливості адміністративно-правового забезпечення окремих груп конституційних принципів відносин держави та церкви, так і особливості адміністративно-правового регулювання статусу релігійних організацій, їх участі в адміністративних правовідносинах, а також особливості реалізації своїх повноважень органами публічного адміністрування у сфері релігії [7]. Зокрема, О. П. Мельничук виділяє в науці адміністративного права чотири напрями досліджень: а) адміністративно-правове регулювання права на свободу віросповідання; б) адміністративно-правові механізми і засоби реалізації права особи на свободу віросповідання; в) адміністративно-правовий статус релігійних організацій в Україні; г) релігійні відносини як об'єкт адміністративно-правового регулювання [7, с. 407]. При цьому автор не тільки констатує факт існування таких напрямів досліджень, а й здійснює їх критичний аналіз. О. П. Мельничук стверджує, що в дослідженнях адміністративно-правового регулювання права на свободу віросповідання зміст конституційного права часто зводиться до його розуміння як суб'єктивного права особи, а тому із предмета таких досліджень випадають питання, присвячені: державній політиці у сфері релігії та церкви; моделям відносин держави та церкви; релігійним організаціям як суб'єктам адміністративного права, а категорія «адміністративно-правове регулювання» не дозволяє в повному обсязі охопити всю проблематику, яка виникає у сфері формування відносин держави та церкви в Україні [7, с. 132].

Стосовно досліджень адміністративно-правових механізмів і засобів реалізації права особи на свободу віросповідання О. П. Мельничук зазначає, що цей напрям досліджень оминає такі важливі питання як місце і роль церкви в системі суб'єктів адміністративних правовідносин [7, с. 132]. Праці ж, які присвячені адміністративно-правовому статусу релігійних організацій в Україні, на думку О. П. Мельничука, більшою мірою сконцентровані на проблемах визначення поняття «адміністративно-правовий статус», ніж на розкритті зв'язку між моделлю відносин держави та церкви в Україні, державною політикою у сфері релігії та церкви і безпосередньо адміністративно-правовим статусом релігійної організації [7, с. 133]. Про останній напрям досліджень, який присвячено релігійним відносинам як об'єкту адміністративно-правового регулювання, О. П. Мельничук взагалі висловлюється дуже негативно: «Такі дослідження мають більше недоліків, ніж переваг, адже в них допускаються чисельні термінологічні неузгодженості, а шлях до наукового результату безпідставно ускладнено» [7, с. 133].

Отже, наукова думка в Україні щодо адміністративно-правового забезпечення відносин держави і церкви розвивалась за декількома напрямами, кожен із яких має свої переваги та недоліки. Якщо ж наукові праці, які присвячені проблемам адміністративно-

правового забезпечення відносин держави і церкви, аналізувати за хронологічним критерієм, то виділити етапи розвитку такої думки не можливо. Наприклад, про церкву як інститут громадянського суспільства та про уточнення в національному законодавстві адміністративно-правового статусу релігійних організацій почали говорити в науковій літературі ще в середині 90-х років минулого століття, але за двадцять п'ять років суттєвих змін у цій сфері не відбулося. І сьогодні науковці, які розглядають адміністративно-правові аспекти відносин держави та церкви, продовжують обґрунтовувати необхідність розгляду церкви як інституту громадянського суспільства, та необхідність вдосконалення адміністративно-правового статусу релігійних організацій. Різниця полягає лише в науковій методології досліджень, які проводяться, та аргументації висновків. Все це не можливо покласти в основу класифікації розвитку наукової думки на етапи за хронологічною ознакою.

Цікавим є і питання визначення ступеня адміністративно-правового забезпечення відносин держави та церкви в Україні.

Поступова зміна і розвиток релігійних відносин в Україні мають безпосередній вплив на динаміку адміністративного законодавства та відображаються на повноваженнях і діяльності органів публічного адміністрування, які реалізують державну політику у сфері релігії. Разом з тим, динаміка змін національного законодавства у цій сфері характеризується повільною реакцією держави на нагальні проблеми, які існують у сфері релігії.

Положення Конституції України, які закріплюють засади відносин держави та церкви в Україні, а також Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» [8], який закріплює правовий статус релігійних організацій, на жаль не забезпечують в повній мірі адміністративно-правовими механізмами реалізацію особою свого права на свободу віросповідання. Власне тому, до змісту Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» постійно вносяться зміни, які спрямовані на усунення прогалин в адміністративному законодавстві.

Якщо звернутися до положень національного законодавства, то можливо визначитись з етапами адміністративного нормативно-правового регулювання сфери релігії. Зокрема, до таких етапів можна віднести:

1) період з 1991 по 1996 роки, коли відбулося поєднання правового регулювання сфери релігії за допомогою норм радянського законодавства (мова йде про положення Конституції Української Радянської Соціалістичної Республіки) та норм незалежної держави «Україна» (мова йде про Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації»). Особливість цього періоду полягає в тому, що у держави було чітке уявлення про необхідність правового забезпечення реалізації права особи на свободу віросповідання, але не було повного розуміння щодо моделі відносин між державою і церквою;

2) період з 1996 р. по сьогодні. Цей період характеризується тим, що в національному законодавстві відбувалися зміни щодо цивільно-правового статусу релігійних організацій, але не відбувалося суттєвих змін у їх адміністративно-правовому статусі.

Разом з тим, суспільні відносини у сфері релігії, хоча і мають певний рівень правового регулювання, потребують подальшого свого вдосконалення. Зокрема, до недоліків національного законодавства у сфері релігії можна віднести наступні: а) невідповідність законодавства реальним процесам, що відбуваються сьогодні у сфері свободи релігії (наприклад, відсутній нормативно-правовий акт, який би закріплював державну політику у сфері релігії, відсутня Концепція державно-конфесійних відносин в Україні і ін.); б) відсутність у суспільстві концептуального бачення розвитку відносин держави та церкви (по-перше, відсутня згода між Президентом України, Кабінетом Міністрів України та Верховною Радою України як суб'єктів, що формують державну політику у сфері релігії, по-друге, діяльність суб'єктів публічного адміністрування, які повноважені реалізовувати державну політику у сфері релігії, не завжди збігається за змістом з проголошеними у Конституції України засадами відносин держави та церкви); в) відсутність у суб'єкта законодавчої діяльності комплексного підходу до вирішення проблем

у сфері релігії та церкви під час розробки нормативно-правових актів (взагалі діяльність парламенту в сучасних умовах хочеться назвати «латанням дірок», «лобюванням інтересів олігархічних груп», а не професійною законотворчою роботою); г) повільна реакція держави на проблеми, які виникають у сфері забезпечення права особи на свободу віросповідання (на жаль самозахвати релігійних споруд стали звичайним явищем в Україні за останні двадцять років).

Прискіпливий аналіз положень Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» (далі – Закон) дає можливість виявити наступні недоліки цього нормативно-правового акту:

1) цілий Розділ Закону присвячено правам релігійних організацій і відсутня жодна стаття, яка б перераховувала їх основні обов'язки. Про обов'язки релігійних організацій в Законі згадується лише один раз. Так у ст. 13 нормативно-правового акту зазначається, що релігійна організація як юридична особа користується правами і несе обов'язки відповідно до чинного законодавства і свого статуту та положення;

2) частина прав релігійних організацій, що перераховані в Законі, реалізується без будь-якого правового забезпечення (тобто не потребує якихось правових процедур), частина прав – за своєю суттю є цивільно-правовими чи господарсько-правовими правами (тобто вони не мають відношення до публічно-правової сфери суспільних відносин), і лише декілька прав потребують адміністративно-правового регулювання та чітких адміністративних процедур їх реалізації. Запропонований перелік прав є, по-перше, не повним, по-друге, безсистемним, адже до купи зібрані права, передбачені різними галузями права (цивільним, господарським, міжнародним, адміністративним).

Отже, положення Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» не дають загального уявлення про систему прав та обов'язків релігійних організацій, які вони реалізують та виконують в Україні. Для уточнення переліку загальних прав і обов'язків релігійних організацій доводиться аналізувати весь спектр чинного законодавства та по крупинках вишукувати приклади їх правового закріплення.

Достатньо розгорнутий перелік прав і обов'язків релігійних організацій пропонується в Проекті Концепції державно-конфесійних відносин в Україні. З більшістю перерахованих там прав і обов'язків погоджуємось, а також підтримуємо фіксацію цього переліку в межах одного офіційного документу. Разом з тим, Концепція державно-конфесійних відносин в Україні, як вже зазначалося, не отримала офіційного визнання з боку держави.

Релігійні організації є учасниками великої кількості груп адміністративних правовідносин. Зокрема серед таких груп можна виділити: 1) адміністративні правовідносини щодо створення релігійної організації; 2) адміністративні правовідносини, які не пов'язані із застосуванням заходів примусу; 3) адміністративні правовідносини, які пов'язані із застосуванням заходів примусу; 4) адміністративні правовідносини, пов'язані із діяльністю представників релігійних організацій у складі консультативно-дорадчих органів при органах публічного адміністрування.

Разом з тим, поглиблений аналіз цих груп правовідносин виявив достатній рівень адміністративно-правового регулювання лише двох із них – суспільних відносин щодо створення релігійних організацій та стосовно надання адміністративних послуг релігійним організаціям. Всі ж інші види правовідносин мають фрагментарне адміністративно-правове регулювання, що, з одного боку, показує перспективи розвитку адміністративного законодавства у майбутньому, а, з іншого, – показує недосконалість адміністративного законодавства у сфері релігії, яке існує сьогодні в Україні.

Висновки і пропозиції. На підставі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки.

Встановлено, що в науці адміністративного права відсутні праці, які б комплексно (тобто з урахуванням напрацювань теорії права, конституційного та адміністративного права) вирішували проблеми адміністративно-правового забезпечення відносин держави та церкви. Відірваність тематики праць у сфері адміністративно-правового забезпечення відносин держави та церкви однієї від одної не дає в кінцевому рахунку того бажаного

результату, який намагається досягнути адміністративне право в цілому, а саме, забезпечити реалізацію конституційних засад відносин держави та церкви.

Можна виділити два етапи адміністративного нормативно-правового регулювання сфери релігії:

1) період з 1991 по 1996 роки, який характеризується тим, що у держави було чітке уявлення про необхідність правового забезпечення реалізації права особи на свободу віросповідання, але не було повного розуміння щодо моделі відносин між державою і церквою;

2) період з 1996 по сьогодні, який характеризується тим, що в національному законодавстві відбувалися зміни щодо цивільно-правового статусу релігійних організацій, але не відбувалося суттєвих змін у їх адміністративно-правовому статусі.

Суспільні відносини у сфері релігії, хоча і мають певний рівень правового регулювання, потребують подальшого свого вдосконалення власне у частині адміністративно-правового регулювання.

Список використаної літератури

1. Вовк Д. О. Право і релігія: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.01. Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень. Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Харків, 2008. 211 с.
2. Сергієнко Г. Л. Роль конституційно-правового регулювання відносин держави і релігійних організацій у гарантуванні свободи віросповідання в Україні: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.02. Конституційне право; муніципальне право. Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Харків, 2004. 181 с.
3. Пристінський І. О. Адміністративно-правовий статус релігійних організацій в Україні: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.07. Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2010. 18 с.
4. Мінка П. П. Адміністративно-правове регулювання свободи віросповідання в Україні: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.07. Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпропетровськ, 2010. 20 с.
5. Москаленко Т. О. Адміністративно-правове забезпечення права людини на свободу віросповідання в Україні: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.07. Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Державний науково-дослідний інститут МВС України. Київ, 2012. 167 с.
6. Кравцова М. О. Адміністративно-правове регулювання релігійних правовідносин в Україні: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.07. Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Донецький юридичний інститут МВС України. Кривий Ріг, 2020. 19 с.
7. Мельничук О. П. Відносини держави і церкви (адміністративно-правовий аспект): дис. ...докт. юрид. наук: 12.00.07. Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2021. 452 с.
8. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23.04.1991. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 25. Ст. 283.

References

1. Vovk D. O. (2008) Pravo i relihiya: dys. ...kand. yuryd. nauk: 12.00.01. Teoriya ta istoriya derzhavy i prava; istoriya politychnykh i pravovykh vchen'. Natsional'na yurydychna akademiya Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho. Kharkiv. 211 s. [in Ukrainian].
2. Serhiyenko H. L. (2004) Rol' konstytutsiyno-pravovoho rehulyuvannya vidnosyn derzhavy i relihiynykh orhanizatsiy u harantuvanni svobody virospovidannya v Ukraini: dys. ...kand. yuryd. nauk: 12.00.02. Konstytutsiynе pravo; munitsypal'ne pravo. Natsional'na yurydychna akademiya Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho. Kharkiv. 181 s. [in Ukrainian].
3. Prystins'kyi I. O. (2010) Administratyvno-pravovyy status relihiynykh orhanizatsiy v Ukraini: dys. ...kand. yuryd. nauk: 12.00.07. Administratyvne pravo i protses; finansove pravo; informatsiynе pravo. Natsional'na akademiya vnutrishnykh sprav. Kyiv. 18 s. [in Ukrainian].
4. Minka P. P. (2010) Administratyvno-pravove rehulyuvannya svobody virospovidannya v Ukraini: dys. ...kand. yuryd. nauk: 12.00.07. Administratyvne pravo i protses; finansove pravo; informatsiynе pravo. Dnipropetrovs'kyi derzhavnyy universytet vnutrishnykh sprav. Dnipropetrovs'k. 20 s. [in Ukrainian].
5. Moskalenko T. O. (2012) Administratyvno-pravove zabezpechennya prava lyudyny na svobodu virospovidannya v Ukraini: dys. ...kand. yuryd. nauk: 12.00.07. Administratyvne pravo i protses; finansove pravo; informatsiynе pravo. Derzhavnyy naukovy-doslidnyy instytut MVS Ukrainy. Kyiv. 167 s. [in Ukrainian].

6. Kravtsova M.O. (2020) Administratyvno-pravove rehulyuvannya relihiynykh pravovydnosyn v Ukraini: dys. ...kand. yuryd. nauk: 12.00.07. Administratyvne pravo i protses; finansove pravo; informatsiyne pravo. Donets'kyu yurydychnyy instytut MVS Ukrainy. Kryvyy Rih, 19 s. [in Ukrainian].
7. Mel'nychuk O.P. (2021) Vidnosyny derzhavy i tserkvy (administratyvno-pravovyy aspekt): dys. ...dokt. yuryd. nauk: 12.00.07. Administratyvne pravo i protses; finansove pravo; informatsiyne pravo. Zaporiz'kyu natsional'nyy universytet. Zaporizhzhya. 452 s. [in Ukrainian].
8. Pro svobodu sovisti ta relihiyni orhanizatsiyi: Zakon Ukrainy vid 23.04.1991. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy. № 25. St. 283. [in Ukrainian].

Стаття надійшла 15.05.2021 р.

А. И. Миколенко, докт. юрид. наук, профессор, заведующий кафедры
Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова
Кафедра административного и хозяйственного права
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина
e-mail: O. Mykolenko@onu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0002-9755-9454

А. Н. Миколенко, докт. юрид. наук, профессор кафедры
Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова
Кафедра уголовного права, уголовного процесса и криминалистики
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина
e-mail: mikolenkoalena@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-2080-413X

СТЕПЕНЬ НАУЧНОГО ОБОСНОВАНИЯ И АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ КОНСТИТУЦИОННЫХ ПРИНЦИПОВ ОТНОШЕНИЙ ГОСУДАРСТВА И ЦЕРКВИ

Резюме

В статье проведен анализ развития научной мысли по поводу административно-правового обеспечения отношений государства и церкви, а также раскрыто современное состояние национального административного законодательства в сфере религии. Установлено, что в доктрине административного права исследования административно-правового обеспечения отношений государства и церкви носят фрагментарный характер. Это негативно сказывается на административно-правовом регулировании общественных отношений в сфере религии, на эффективности деятельности субъектов публичного администрирования, которые реализуют государственную политику в сфере религии, и на состоянии защищенности верующих в Украине. Сделан вывод, что состояние научного обоснования административно-правового обеспечения конституционных принципов отношений государства и церкви остается неудовлетворительным в Украине.

Обосновано, что в современных условиях развития общества церковь, несмотря на все ограничения, закрепленные в конституционных принципах отношений государства и церкви, является активным участником административных правоотношений. Вместе с тем несовершенство существующих механизмов реализации права человека на свободу вероисповедания и конституционных принципов отношений государства и церкви, а также пробелы в действующем административном законодательстве иногда приводят к тому, что на практике эти конституционные положения или вообще не реализуются, или реализуются лишь частично, что, в свою очередь, приводит к напряжению в обществе по вопросам свободы вероисповедания и деятельности религиозных организаций.

Ключевые слова: церковь, отношения государства и церкви, право человека на свободу вероисповедания, наука административного права, административно-правовое регулирование.

O. I. Mykolenko, Doctor of Juridical Sciences, Professor
Odessa I. I. Mechnikov National University
Head the Department of Administrative and Commercial Law
Frantsuzskiy Boulevard, 24/26, Odessa, 65058, Ukraine
e-mail: O. Mykolenko@onu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0002-9755-9454

O. M. Mykolenko, Doctor of Juridical Sciences, Professor
Odessa I. I. Mechnikov National University
the Department of Criminal Law, Criminal Procedure and Criminalistics
Frantsuzskiy Boulevard, 24/26, Odessa, 65058, Ukraine
e-mail: mikolenkoalena@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-2080-413X

DEGREE OF SCIENTIFIC SUBSTANTIATION AND ADMINISTRATIVE AND LEGAL SUPPORT OF CONSTITUTIONAL FUNDAMENTALS OF STATE AND CHURCH RELATIONS

Summary

The article analyzes the development of scientific thought on the administrative and legal support of relations between the state and the church, as well as reveals the current state of national administrative legislation in the field of religion. It has been established that in the doctrine of administrative law studies of administrative and legal support of relations between the state and the church are of a fragmentary nature. This has a negative impact on the administrative and legal regulation of public relations in the sphere of religion, on the effectiveness of public government bodies implementing state policy in the sphere of religion, and on the state of protection of believers in Ukraine. It is concluded that the state of scientific substantiation of administrative and legal support of the constitutional principles of relations between the state and the church remains unsatisfactory in Ukraine.

It is substantiated that in modern conditions of society development, the church, despite all the restrictions enshrined in the constitutional principles of relations between the state and the church, is an active participant in administrative relations. However, the imperfection of the existing mechanisms for the implementation of the right to freedom of religion and the constitutional principles of state-church relations, as well as gaps in the current administrative legislation sometimes lead to the fact that in practice these constitutional provisions are either not implemented in practice or implemented in full or in part, which, in its turn leads to tensions in society over freedom of religion and the activities of religious organizations.

Keywords: church, relations between the state and the church, the right of a person to freedom of religion, the science of administrative law, administrative and legal regulation.